

УТИЦАЈ УПРАВЉАЊА У ПОСТИЗАЊУ ОДРЖИВОГ ЕКОНОМСКОГ РАЗВОЈА ПРЕДУЗЕЋА

Кирил Постолов

Универзитет Св. „Кирил и Методиј“ Скопје, Македонија
kirilp@eccf.ukim.edu.mk

Марија Магдинчева Шопова

Универзитет Гоце Делчев Штип, Македонија
Факултет за туризам и бизнис логистика
marija.magdinceva@ugd.edu.mk

Чланак је излаган на VI Интернационалном научном скупу „ЕконБиз: Савремено пословање у функцији развоја националне економије“, Бијељина 21. и 22. јун 2018. године

Резиме: После економске кризе 2008. године, степен економских и еколошких утицаја је повећан. Изазови са којима се сусрећу предузећа крећу се од испуњавања законских обавеза интегралног спречавања и контроле загађења до прилагођавања система управљања заштитом животне средине како би се успјешно примијенио стандард ИСО 14001.

Предузећа се суочавају са проблемима који произлазе из загађења земљишта, климатских промена и законодавства. Предузећа морају водити рачуна о успешном управљању са одрживим развојем и друштвеном одговорношћу. До данас је основна одговорност предузећа стварање профита за власнике предузећа. Међутим, укључујући и "социјалне аспекте" наглашава учешиће других заинтересованих страна (Horkins, M. 2004).

Предмет истраживања у овом раду фокусира се на сагледавање стварне ситуације у смислу спремности предузећа да испуне законске обавезе за интегрiranу превенцију загађења и примену одговарајућих стандарда за управљање животном средином. Главни циљ овог рада је указати на могућности које предузећа имају у корист ефективног управљања животном средином кроз могућности смањења трошкова и уштеде трошкова постигнутих кроз ефикасне иницијативе за рециклажу отпада и енергије.

С обзиром на чињеницу да је управљање отпадомне прикладно, може изазвати бројне

последице на становништво и животну средину, очекује се рад за добробит јавности, менаџмента и запослених у предузећима, академских истраживача и шире јавности. Допринос овог рада састоји се у проширењу литературе у овој области и на неопходност примене одговарајућег концепта управљања за интегрисано управљање и спречавање загађења животне средине како би се успешно управљало одрживим развојем.

Кључне ријечи: управљање предузећем, одрживи развој, проблеми животне средине, управљање заштитом животне средине,

1. УВОД

Савремене тенденције живота карактеришу многе промене и догађаји који се не могу предвидети у кратком, па чак и на дугом року. Глобализација и дигитализација у свакој области живота и рада узрокују велике и значајне промјене у сваком сегменту живота. Нови системи вредности замјењују старе, а као резултат тога, развој софистициране информационе технологије намеће брзе темпо развоју друштва и економије у целини, укључујући и предузећа. Као резултат ових процеса доступне сировине и материјали као основни елементи у производном процесу су доступни и трошкови њихове куповине су прихватљиви, односно одговарајући. Повећање потражње за материјалним ресурсима изазвано је као резултат повећања индустријализације,

пораста становништва, производње, животног стандарда, запослености и раста добити. Одрживи развој животне средине је једноставан концепт, а истинско схватање важности одрживог развоја је примена успешног концепта управљања у управљању ограниченим природним ресурсима.

Интеграција еколошке праксе је тренд који ствара потребу за идентификацијом менаџера и стручњака у приватном и јавном сектору, истраживачима, младима и савјетницима који ће стицати основна знања и информације за очување животне средине. Предности овог приступа су изражене кроз упознавање са проблемима, успешно рјешавање проблема и заштиту животне средине и управљање у циљу очувања животне средине и стварања услова за развој одрживијег свијета.

2. ОДРЖИВ РАЗВОЈ ПРЕДУЗЕЋА КРОЗ КРЕИРАЊЕ СТРАТЕГИЈЕ УПРАВЉАЊА ЗАШТИТОМ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Одрживи развој је концепт који се развија како би се бавили задовољавањем жеља и потреба будућих генерација, а истовремено је усмјерен на задовољавање потреба садашњих генерација. Концепт одрживог развоја је основа или саставни део сваког предузећа на основу кога се успоставља и креира пословна политика у складу са светским трендовима и стандардима.

Еколошки проблеми са којима се суочавају предузећа у њиховом раду узрокују директан и индиректан утицај, што заузврат изазива одређене позитивне или негативне ефекте. Директни утицаји су узроковани променама у околини, као што су климатске промене, тренд старења становништва, контаминација извора питке воде и тако даље. Индиректни утицаји настају као последица одређених активности у земљи, као што је увођење одговарајућих закона, одговарајућим стопама т.н. еколошки порези, промене у понашању потрошача, инвестиционих одлука и више.

Током операције, предузећа се суочавају са специфичним проблемима који проистичу из загађења земљишта, климатских промена и законодавства. Такође, предузећа треба да воде рачуна о успешном управљању одрживим развојем и друштвено одговорном пословању. Конотација друштвене одговорности није само претпоставка да је то обавеза (Askerman, Bauer, 1976).

Нови системи вредности замјењују старе, а као резултат тога, развој софистициране

информационе технологије диктира брз развој развоја заједнице и економију у целини, укључујући и предузећа. Интеграција еколошке праксе је неопходан процес који подстиче предузеће да обучава експерте и менаџере за управљање животном средином који ће допринијети успешном управљању животном средином и имплементацији стандарда ИСО 14001 за заштиту, очување и унапређење животне средине.

3. ПРИМЕНА СТАНДАРДА ИСО 14001 У РАДУ ПРЕДУЗЕЋА

Након светске економске кризе у 2008. години, која утиче на више земаља широм света, степен економских и еколошких импликација је повећан, посебно у земљама Европске уније. Дакле, у последњих неколико година сва предузећа су се суочавала са потребом да запошљавају специјалисте - менаџере за заштиту животне средине како би успешно управљали препознавањем и решавањем проблема животне средине.

Изазови са којима се сусрећу предузећа крећу се од испуњавања законских обавеза интегралног спречавања и контроле загађења до прилагођавања система управљања заштитом животне средине како би се успешно примијенио стандард ИСО 14001 у управљању животном средином. Спецификација система управљања заштитом животне средине потиче од почетка деведесетих година прошлог века, када је британски институт стандарда (БСИ).

Већина предузећа усваја системски приступ управљању својим пословањем. Различити елементи ових система развијени су да помогну компанијама да се суоче са одређеним функцијама. ИСО 14001 је стандард који служи за заштиту, очување и побољшање животне средине. Садржи детаљан програм, алате и праксе везане за животну средину, загађење ваздуха, воду, земљиште, управљање отпадом, укупне трошкове за очување заштите животне средине, као и укупне инвестиције за заштиту животне средине (Guinee, 2015). Имплементација стандарда ИСО 14001 имплементирана је ради рационалног коришћења расположивих ресурса и благовременог прегледа дефеката и недостатака који могу проузроковати негативне ефекте на животну средину.

Вежбање правилног концепта управљања ствара услове за предузећа да искористе могућности и предности ефикасног управљања заштитом животне средине кроз смањење трошкова и коришћења обновљивих извора енергије, подржати ефективне иницијативе да преокрену употребу енергије отпада. Успешна

концепт управљања подразумева признавање потребе за имплементацију ИСО 14001 за заштиту, очување и унапређење животне средине, подизање свести грађана о рационално искористење природних и ограниченим ресурсима и подизање опште културе и размишљања у заштити становништва, очување и надоградњу окружења на виши ниво.

4. УЛОГА МЕНАџМЕНТА У УПРАВЉАЊУ ЕКОЛОШКИМ ПРОЦЕСИМА

Различити елементи пословних система успостављени су како би се помогло предузећима да се успешно баве одређеним проблемима. Већина компанија усвојила је системски приступ управљању пословањем, укључујући и активности везане за системе управљања заштитом животне средине. У том смислу, наглашена је улога и значај управљања предузећима у имплементацији и управљању одрживим еко стратегијама.

Управљање одрживим еко стратегијама треба да препозна могуће ризике и користи које проблеми животне средине могу изазвати предузећима. Сваки менаџер за заштиту животне средине мора да разуме све притиске, ризике и могућности које би проблеми животне средине изазивали организацијама, начин на који би се они решавали, и начин спречавања њиховог даљег развоја и ширења.

Менаџери морају разумјети природу утицаја проблема, начин на који се појављују, могу развити стратегију за њихову решење и развити стратешки правац организације. Менаџери морају прихватити концепт друштвене одговорности пре него што одлуче шта да раде (Hopkins, 2004).

Менаџмент предузећа имају највећи утицај у решавању проблема животне средине и предлаже посвећеност резултатима и да помогну у спровођењу одрживих еко стратегија и имплементације релевантних стандарда. Да се постигне наведени циљ, менаџмент предузећа треба да пријемнува одговарајуће методологије и стратегије за редефинисање проблема животне средине у одговарајућим пословним процесима кроз примену одговарајућег концепта управљања управљања, коришћења одговарајућих стратегија и планирање и предузимање акције. Системи за управљање отпадом утврђују се основна начела која би требало да се примењују пакао менаџментот предузећа у управљању, коришћењу ресурса и њене ефикасности у погледу трошкова.

Управљање предузећима има највећи утицај на имплементацију концепта одрживог развоја. Концепт одрживог развоја представља основу или саставни део стратегије сваког предузећа који треба да буде у складу са стандардима и трендовима савременог развоја.

Одрживост је једноставан концепт који се односи на експлоатацију могућности за постизање одговарајућих резултата. Одрживи развој је концепт који се разликује од израза одрживост упркос њиховој честој употреби као синонимима. С једне стране, одрживост је услов, а одрживи развој је процес развоја који има за циљ постизање идеалне државе (Sachs, 2015). Успјешно управљање изазовима са којима се суочавају животна средина са којима се суочавају предузећа је модеран концепт који омогућава постизање одрживог развоја и постизање значајних економских користи, јачање економије на локалном нивоу, подстицање развоја зелене економије и промовисање заштите животне средине.

5. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

У истраживању у области спроведена су практична истраживања како би се видело право стање у погледу тога да ли власници предузећа и менаџмента имају интерес да улажу у увођење и промоцију активности за заштиту животне средине са једне стране и разумевања стварно стање знања и свести запослених о могућностима за заштиту животне средине и стратегије за управљање отпадом. У могућности истраживања сматрају се и спремности компанија за пружање потребне услуге, врсту пословне активности, финансирање увођење иновација у пословању у области одрживог економског развоја, имплементације одговарајућих стандарда, програме обуке за запослене, нове начине рад који ће повезати приступ менаџмента, заштиту животне средине и генерисање прихода. Анкета је спроведена у периоду од 01.06.2017. до 30.06.2017г. С структурног становишта упитник се састојао од десет питања затвореног и отвореног типа. Упитник је подељен на 90 испитаника менаџера - у малим и средњим предузећима, а 78 испитаника показало је интересовање и активно учествовало у истраживању. Структура испитаника је следећа: 5 испитаника или 6% припада старосној групи од 18-27 година, 20 испитаника или 21% припада старосној групи од 28-37 година, 29 испитаника или 38% припадају старосној групи од 38 - 47 година, 18 испитаника или 23% припада старосној групи од 48-57 и преко 57 година старости испитаника 6 особа или 7% испитаника;

6. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

На основу спроведеног истраживања, постављених питања и добијених одговора и запажања добијени су следећи резултати:

На питање - да ли је менаџмент спреман да инвестира у пословне процесе који ће допринети унапређењу заштите животне средине? 31 испитаника је одговорило позитивно, 44 испитаника је одговорило негативно, а 3 одговорили су са не знам;

На питање - За које разлоге нисте у могућности инвестирати у пословне процесе за промоцију заштите животне средине? готово сви испитаници имају идентичан одговор: 70 испитаника одговорило је да финансије представљају ограничавајући фактор за инвестирање, а само 8 испитаника је одговорило да нису довољно информисани о предностима улагања у овај сектор.

На следеће питање - Да ли сте упознати са законским обавезама и неопходношћу увођења одговарајућих стандарда у операцији? 31 испитаника је одговорило да, 25 анкетираних је одговорило не, а 22 испитаника одговорило је да нису довољно информисани о томе када треба провести релевантне стандарде.

Четврто питање - Да ли размишљате о информацијама о информацијама о животној средини које се стално ажурирају? сви испитаници или 100% одговорили су да;

На питање "Да ли редовно информишете запослене о еколошким аспектима?", Већина испитаника или 58 испитаника одговорило је да су информације дијелили са запосленима, а 20 испитаника је одговорило да не упознаје своје запослене о потреби и заштити животне средине.

На следеће питање - Да ли су запослени упознати са стандардима које је ваша компанија имплементирала?, Скоро сви испитаници су одговорили да обавештавају запослене о стандардима уведеним у пословање компаније.

На питање - Да ли сте упознати са предностима имплементације стандарда ИСО 14001? 46 испитаника одговорило је да имплементација овог стандарда доприноси успјешном и благовременом откривању и рјешавању радних проблема, 32 испитаника је одговорило да се овај стандард имплементира као резултат законске обавезе.

На следеће питање - Да ли вам је потребна институционална подршка за имплементацију стандарда ИСО 14001? 72 испитаника одговорило је да имају велику потребу за институционалном подршком, а

само 6 испитаника је одговорило да им није потребна.

На питање - Да ли сте похађали тематску обуку о заштити животне средине као менаџменту? 32 испитаника је одговорило да је присуствовало само један тренинг, а 46 испитаника одговорило је да нису похађали никакву обуку;

На питање - да ли запослени у предузећу имају тематске курсеве еколошке обуке? Скоро сви испитаници су одговорили негативно, тј. Руководиоци 73 предузећа одговорили су да немају тематске обуке за своје запослене, а само пет компанија је организовало ову врсту обуке.

Резултати истраживања изведени су како би се охрабрило предузеће да масовно прихвати и примени стандарде, као и да повећа свест запослених и јавности о могућностима животне средине и подизању свијести о животној средини.

ЗАКЉУЧАК

Изазови са којима се суочавају предузећа се крећу у правцу испуњавања законских обавеза у интегрисаном спречавању и контроли загађења, да подесе окружење за управљање системом за успешну имплементацију стандарда ИСО 14001 у управљању животном средином. Интерес друштвене заједнице за заштиту животне средине мења концепт рада предузећа. Друштвено одговорна компанија ће тражити и идентификовати проблеме својих интересних група и настојаће да их третира фер⁵. Истраживање је спроведено у циљу увида у право стање у погледу управљања информацијама и запослених у смислу да ли је интерес да улажу у увођење и промоцију активности за заштиту животне средине, разумевање реалног стања знања и информација запослених могућности и стратегија за управљање отпадом и одрживи развој и имплементација и значај ИСО сертификације у коришћењу могућности за заштиту животне средине и остваре дугорочни економски животне средине развој.

Добијени резултати потврђују основну хипотезу да руководство и запослени нису довољно информисани о предностима имплементације ИСО 14001 и потребна институционална подршка за реализацију овог стандарда. Јер овај стандард је међународно прихваћен, управљање македонских компанија има стварну потребу за реализацију, али такође захтева благовремено информисану функција

⁵ Stephanie Draper, Corporate Nirvana: Is the future socially responsible?, London, Industrial Society, 2000).

заштите животне средине, као што је ниво управљања и унутар предузећа.

Такође, резултати практичног истраживања усмерена на одређене закључке и смернице и могу да промене одређена понашања и активности управљања у предузећима која ће допринети да успешно одговоре на изазове са којима се суочавају предузећа у спречавању загађења животне средине, законским обавезама о интегрисаном спречавању загађења животне средине, контроле и спровођење и Стандард ИСО 14001 за управљање животном средином.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Ackerman, R., Bauer, R., (1976) *Corporate social responsiveness: The modern dilemma*, Reston, Virginia, Reston Publishing
- [2] Buckley, R. ed., (2004) *Environmental impacts of ecotourism*, CAB International.
- [3] Butcher, J. (2007) *Ecotourism, NGOs and development: A critical analysis*, Abingdon, UK: Routledge
- [4] Draper, S. (2000) *Corporate Nirvana: Is the future socially responsible?*, London, Industrial Society
- [5] Глушица З. М., (2005), „Имплементација и сертификација на ИСО 14001“, Нови Сад
- [6] Guinee J., “Operational Guide to the ISO Standards”, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, 2015
- [7] Fennell, D. (2002) *Ecotourism programme planning*, CAB International.
- [8] Hill, J., Gale, T. (2009) eds., *Ecotourism and environmental sustainability: principles and practice*, Abingdon, UK: Routledge.
- [9] Honey, M.,(2008) *Ecotourism and Sustainable Development*, Washington, USA: Island Press.
- [10] Hopkins M. "Corporate social responsibility", Policy Integration Department World Commission on the Social Dimension of Globalization, International Labour Office Geneva, May 2004
- [11] Maksin, M., et al. (2009) *Menadzment prirodnih i kulturnih resursa u turizmu*, Beograd, Singidunum: Srbija
- [12] Недановски П.,(2004), „Економски аспекти на заштитата на животната средина“, Економски факултет, Скопје, 2004
- [13] Sachs J.D., „The age of sustainable development“, (2015), Colombia University
- [14] Suarez, F.& Lanzolla, G.,(2005), “ The Half-Truth of First-Mover Advantage”, Harvard Business Review, No. 83(4), pp.121- 134
- [15] Wearing, S., Neil, J. (2009) *Ecotourism: Impacts, potentials and possibilities*, Oxford, UK: Butterorth-Heinemann.

SUMMARY

Paper, Influence of Management in the Process of Achievements of Sustainable Development of Enterprise by the authors Postolov Kiril and Magdinceva Sopova Marija, deals with a topic of interest in the area of integral prevention and pollution control to the adaptation of the environmental management system in order to successfully apply the ISO 14001 standard. Namely, today, the paradigm of the functioning of the company is being replaced. In the past, their success is seen through the achievement of effectiveness and efficiency in their functioning. Today, new paradigm said that the success is not only effectiveness and efficiency, but also the relation of the enterprise to the environment and its prevention.

Within this effort, the authors focus their subject matter on research in terms of the willingness of the enterprise to fulfill the legal obligations for the management of the environment. In this regard, sustainable and sustainable development must be kept in mind. In the context of the subject of research in the work, the authors are inclined to pursue an empirical research to show how this new concept is accepted and used by the managers in Macedonian companies through the creation of an appropriate strategy in their functioning. For this purpose, an appropriate empirical research was conducted through the survey of 78 samples in the period from 1.6 to 30.6 2017. In doing so, an appropriate example was made where managers were divided according to the age structure in a number of groups - or from 18 years to the age group and up 57 years. Managers respond to types of questions, their willingness to invest in business processes that promote the improvement of environmental prevention, which are obstacles that reduce the ability to finance those activities. In addition, issues related to the awareness of legal obligations, the information of the employees on the need for environmental protection, as well as information related to the standards applied by the enterprise in relation to this issue. Also, the subject of research is the benefits for the implementation of standards, institutional support and training. The obtained results confirm the basic hypothesis that management and employees are not sufficiently informed about the benefits of implementing ISO 14001 and need institutional support for the implementation of this standard. Because this standard is internationally accepted, the management of Macedonian companies has a real need for implementation, but also requires a timely informed function of environmental protection, such as the level of management and within the enterprise. Also, the results of the practical research focus on certain conclusions and guidelines and can change certain behavior and management activities in enterprises that will contribute to successfully respond to the challenges faced by companies in preventing environmental pollution, legal obligations on integrated prevention of environmental pollution, control and implementation and the ISO 14001 Environmental Management Standard.